

**SOFT SKILLS ЯК ІНСТРУМЕНТ АДАПТАЦІЇ УЧАСНИКІВ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДО БЕЗПЕКОВИХ ВИКЛИКІВ**

В умовах повномасштабної війни докорінних змін зазнають усі сфери суспільного життя, проте особливих трансформацій зазнає саме освіта. Вона перестає бути лише процесом набуття знань, умінь та навичок, а стає одним із способів виживання, психологічної підтримки та формування стійкості нації. Нині освітній процес відбувається в екстремальних умовах: повітряні тривоги, бомбардування, вимушене переміщення учасників освітнього процесу, руйнування освітньої інфраструктури, обмежений доступ до надання освітніх послуг, робота в укриттях та хронічний стрес [1]. Це свідчить про системний характер викликів, що виходять далеко за межі традиційної педагогічної проблематики.

У цій новій реальності традиційних фахових знань (*hard skills*) стає недостатньо для ефективного функціонування, тому відбувається переосмислення співвідношення між *hard skills* і *soft skills*. Якщо раніше предметні знання розглядалися як базовий результат освіти, то в умовах екстремальних загроз пріоритет зміщується до компетентностей, що забезпечують адаптацію, психологічну стійкість і здатність діяти в ситуації невизначеності. Саме тому на перший план виходять *soft skills* – універсальні навички, які забезпечують успішну взаємодію, саморегуляцію та швидке прийняття рішень [3]. Їх важливість важко переоцінити в будь-якій професійній діяльності, вони є ключем до успішного працевлаштування, ефективної командної роботи та кар'єрного зростання. Однак для освітян в умовах війни володіння цими навичками стає не просто перевагою, а життєво важливою необхідністю. Таким чином, *soft skills* поступово переходять із категорії додаткових професійних переваг до розряду «компетентностей безпеки» та виживання.

У цьому контексті особливої ваги набуває концепція резильєнтності, що поєднує емоційну саморегуляцію, когнітивну гнучкість і здатність підтримувати продуктивність діяльності в умовах стресу та асинхронності навчання. Війна спричинила різке зростання

психологічної травматизації учасників освітнього процесу. Емпіричні дані онлайн-опитувань серед представників українських ЗВО свідчать про погіршення психоемоційного стану у 97,8% респондентів. Найчастіше респонденти відзначали виснаження (86,7%), нервозність (84,4%), депресивні прояви (84,3%), гнів (76,9%) та самотність (51,8%). Автори дослідження зазначають, що ті респонденти, які скаржаться на погіршення психоемоційного стану, мають вищий рівень страху, вигорання та почуття самотності, а також нижчий рівень стійкості [4]. Це об'єктивно розширює професійну роль викладача. Його функції виходять за межі трансляції знань і включають емоційну стабілізацію групи, підтримку смислової мотивації навчання та фасилітацію адаптаційних стратегій студентів. Саме тому розвиток soft skills у педагогів і здобувачів освіти стає умовою збереження керованості освітнього процесу.

Важливою для осмислення цієї трансформації є логотерапевтична концепція В. Франкла. Учений наголошував, що навіть у граничних обставинах людина зберігає внутрішню свободу: «людину можна позбавити всього, крім єдиного: останньої людської свободи – обирати власне ставлення до будь-яких наявних обставин, обирати власний шлях» [2, 63]. У цьому контексті soft skills постають як практичні механізми реалізації такої свободи через саморегуляцію, відповідальність, емоційну стійкість і усвідомлене ставлення до криз. Також В. Франкл підкреслював смислотворчу природу людської стійкості: «той, хто знає навіщо жити, може витримати майже будь-яке як» [2, 72]. Перенесення цієї ідеї в освітню площину дозволяє трактувати розвиток адаптивних навичок як умову збереження мотивації до навчання в умовах війни. Soft skills у цьому сенсі забезпечують не лише ефективну комунікацію, а й підтримку смислової перспективи майбутнього, без якої освітня діяльність втрачає суб'єктивний вимір.

У сфері освіти, яка фактично опинилася на передовій гуманітарного фронту, особливого значення набувають м'які навички, що забезпечують не лише якість навчання, а й психологічну безпеку учасників освітнього процесу. Такі компетенції, як ефективна комунікація, емоційний інтелект та емпатія, дають змогу викладачеві встановлювати довірливі взаємини зі здобувачами освіти, які пережили травматичний досвід, своєчасно розпізнавати їхній емоційний стан і створювати підтримувальне, безпечне освітнє

середовище. Розвинений емоційний інтелект допомагає керувати власними реакціями в умовах стресу, тоді як емпатія сприяє формуванню атмосфери психологічної включеності та взаємної підтримки.

Критичне мислення в умовах війни набуває функції інформаційної безпеки. Воно дозволяє аналізувати потоки інформації, виявляти маніпулятивні наративи, протидіяти ворожій пропаганді та фейкам, формувати медіаграмотність і стійкість до інформаційно-психологічного впливу. Для освітнього середовища це означає не лише захист від дезінформації, а й виховання свідомих громадян, здатних до відповідальної інтерпретації подій.

Адаптивність і стресостійкість у воєнних реаліях виходять за межі звичайної професійної гнучкості. Адаптивність передбачає здатність швидко перебудовувати освітній процес відповідно до змін безпекової ситуації (повітряні тривоги, відключення електроенергії, вимушена асинхронність), варіювати формати навчання та педагогічні стратегії. Стресостійкість забезпечує збереження професійної ефективності, емоційної рівноваженості та здатності підтримувати інших навіть у тривалих умовах невизначеності та хронічного напруження. Важливою стає також компетентність прийняття рішень в умовах невизначеності. Освітняни змушені оперативно оцінювати ризики, обирати оптимальні педагогічні та організаційні рішення без повної інформації, брати відповідальність за безпеку й безперервність навчання. Тісно пов'язаною з цим є багатозадачність – уміння одночасно координувати навчальний процес, комунікацію зі студентами, адміністративні вимоги та безпекові протоколи. Окремого значення набувають лідерство та наставництво. Викладач дедалі більше виступає як «безпечний дорослий», модератор стійкого освітнього середовища та носій практик психологічної підтримки. Наставництво формує у здобувачів освіти відчуття стабільності, передбачуваності та віри у майбутнє, тоді як лідерські якості допомагають консолідувати академічну спільноту в кризових умовах.

Таким чином, *soft skills* у наш час постають не як допоміжний набір універсальних умінь, а як важливий ресурс освітньої стійкості. Вони забезпечують здатність усіх учасників освітнього процесу адаптуватися до екстремальних викликів, протистояти інформаційним і психологічним загрозам, зберігати емоційну рівновагу та підтримувати безперервність розвитку навіть в умовах війни.

Своєчасний розвиток цих компетентностей створює підґрунтя для ефективної післявоєнної відбудови та формування якісного людського капіталу України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сідлецький С. І., Шандар А. М. Вища освіта в Україні в умовах воєнного стану: виклики та пріоритети. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. 64. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-151>

2. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі / пер. з англ. О. Замойської. Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2016. 160 с.

3. Kravchenko A., Husieva N., Krasilnikova O., Kuzymenko I., Razitskyi V. Soft skills in the digital age: Challenges, opportunities and development prospects. *Sociología y Tecnociencia*. 2025. Vol. 15, №2. С. 25-47. URL: <https://revistas.uva.es/index.php/sociotecno/article/view/9299>

4. Kurapov A., Pavlenko V., Drozdov A. [et al.]. Toward an Understanding of the Russian-Ukrainian War Impact on University Students and Personnel. *Journal of Loss and Trauma*. 2023. Vol. 28, № 3. P. 257-274. DOI: <https://doi.org/10.1080/15325024.2022.2084838>.